

диякон Дмитро СЕНЕЙКО

У нашій державі жоден день не можна прожити спокійно. Це рефлекторно відображає українська преса. Коли вітчизняні ЗМІ, а з ними і вся громадськість, стереотипно заявляють про Україну, що вона – одна з перших у світі за рівнем освіченості населення і належить до лідерів серед чисельності шкільного та студентського населення країни – ми в це віримо і, водночас, спостерігаємо на досвіді в переповнених в останні дні тижня маршрутних таксі. Однак у нещодавньому номері «Експресу» описана цікава статистика: виявляється, кожен п'ятий українець... – не навчається. Коли б ці два, здавалось би, протилежні один одному факти – похвальбу освіти в Україні та неосвіченості кожного п'ятого громадянина нашої держави – почув пересічний європеець, він би звинуватив наше суспільство в соціальному безладі. Все це засвідчує проблеми на українській освітянській ниві. І таким реченням не здивуєш сьогодні нікого у нашій країні. Звичайно, проблем, більш чи менш гострих – немало. Якою б економічно, політично, соціально розвиненою не була та чи інша країна – вона зустрінеться з проблемами в усіх секторах своєї життєдіяльності, зокрема в освітньому як базовому. Адже кожна діяльність людини таврована гріхом, а отже, – людською неміччю, незнанням, імовірністю помилок. Однак у нашій державі освітянські проблеми мають свій особливий статус, який не зміниться до тих пір, доки ми через наших обранців у вищі ешелони влади не змінимо його.

На все є свої причини. Необхідність освіти в умовах сьогодення відчуває кожен через основну з них – перехід людства від індустріального до інформаційного суспільства. Тому відбувається зростання ролі освіти в суспільному розвитку, особливо бурхливий розвиток вищої освіти, яка стає однією із найважливіших сфер людського буття і галузей народного господарства і перетворюється з елітарного на масовий феномен.

А відставання розвитку освіти від потреб і запитів українського суспільства теж має ряд причин. Найвагоміші з них – це:

Фінансування. Воно є мотивом будь-якої праці і діяльності особи у сучасному світі. У християнстві йдеться про незалежність людини від будь-чого, її вищість, могутність і богоподібність. Однак у світлі святоотцівської спадщини можемо потрактувати фінансові відносини між людьми як «одяг зі шкіри», даний Богом для людей з метою чесного способу життя один з одним, братерства, взаємоповаги, справедливості і рівності, наскільки це можливо в умовах душевного і тілесного ослаблення через постійні гріхопадіння. Тому фінансові відносини необхідні, і хто наївно стверджує, що вагомі

суспільні процеси можуть відбуватися без посередництва грошей, той передчасно знімає з себе рятівний «шкіряний одяг». Допоки людство не дозріло до кращих, вищих, природних відносин у дусі Христового Євангелія між своїми членами і групами, грошові відносини є основною моделлю взаємозв'язків, атрибутами яких завжди мали б бути рівність, милосердя та братерство.

Цього фінансування потребує і наша, українська освіта. Немає грошей – немає матеріальної бази освіти (належний стан приміщень, гідна зарплата та стипендії), а, отже, й справжніх мотивів праці педагогів: виховання дітей як справжніх християн і громадян держави. Допоки не буде подоланий людський гріх лінивства, матеріальної ненасиченості, соціальними вимірами яких стали бюрократія, розкрадання державної казни, хабарництво, неефективне економічне життя країни – матимемо проблеми з освітою, яка започаткує чи поглибить дефекти в усіх інших галузях народного життя. Урядовці крадуть, бо чим більше маєш, тим більше хочеться – таке зовнішнє вираження їхніх внутрішніх духовних хвороб лінивства і перенасиченості. Але тоді не наслідуймо їх на своєму життєвому місці: у колі сім'ї, на роботі, у суспільній активності. Завжди і в кожного є шанс змінитись, що у духовному житті називається покаєнням, початком чого є усвідомлення проблемності кожного з нас і саме бажання змін у собі та ситуації навколо.

А допоки в українській освіті – суцільний смертельний гріх затримки заробітної платні: мізерні стипендії студентам, жалюгідна зарплата педагогам, недофінансування освітянських сфер, грабіж на усіх рівнях. Під час нещодавнього страйку у Львові проти теперішнього міністра освіти, одна студентка виступила із заявою: «Ми вже наслухалися і про ціни вступу на держбюджет, і про вартість потрібного варіанту тестування за тиждень до іспиту та й про сам перебіг вступних випробувань, про хитрі правила подачі на апеляцію і про те, як перш ніж виставити оцінку, екзаменатор уважно звіряється з якимось підозрілим списком. Чого хочуть учні? Це дуже просто: справедливих змагань...»¹. А народний депутат, голова підкомітету з питань базової освіти Комітету Верховної Ради України з питань освіти та науки Леся Орбець, з цього ж приводу додала: «Якщо ми сподіваємося, що наших дітей будуть “няньчити” виховательки за 800 гривень на місяць або вчителі, котрі отримують тисячу “з хвостиком”, або ж університетська професура не братиме хабарів із зарплатнею 1500 гривень, а будуть і надалі сіяти добре й вічне просто за “так”, не маючи джерел до людського існування, це – величезна ілюзія»².

Вкрай ускладнені навчальні програми. Далі ми пожинаємо наслідки недофінансування: коли немає одного – хитро компенсуємо іншим. Перенасичені шкільні, університетські програми, однопрофільність навчання (наприклад, коли і математик, і філолог складають одні і ті ж іспити), непомірна плата за навчання, «залізний» контроль вищих відомств освіти над діяльністю педагогів та керівників навчальних закладів, вимоги щодо

ведення масової непотрібної документації, посадові зловживання, критичні умови проживання студентів у гуртожитках та надвисокі ціни за них... А ще ідеологічно (отже, неправдиво) відкориговані підручники з численними технічними помилками, рекомендовані Міністерством освіти. А вони – це теоретична база, завдяки якій формується практична свідомість, ідентичність, мислення і поведінка кожного індивіда як члена суспільства. Найгірше те, що згубну людську гріховність у колах українських урядовців масово і впевнено наслідують на місцях: у школах, коледжах, інститутах, університетах... Страшно, адже такі зовнішні гріховні процеси дійдуть до своєї крайньої межі, а в кінці, після освітянської кризи, і, відповідно, кризи в усіх інших ділянках державного життя – знищать націю, віковичний український народ.

Усе це свідчить про неякісне освітнє адміністрування теперішньої влади та всіх її попередників. Адже зрозуміло, що, навіть за умов обмеженого ресурсу, мудрі управлінські кроки, передбачувані, зрозумілі, прозорі, майстерні адміністративні заходи могли б змінити ситуацію на краще. Цікаво, що на тому ж таки студентському мітингу у Львові з трибуни було озвучено цікаву думку: освітні закони видають теоретики, які ніколи не мали справи з живими дітьми. Тоді як виправдання чиновників такі (по-іншому й бути не може): державні й політичні діячі виробляють свою стратегічну освітню позицію, виходячи нібито з загальних соціально-економічних та політичних тенденцій, що склалися в нашій державі, та тих соціальних пріоритетів, які визначатимуть ближчу й віддаленішу перспективу суспільного поступу. Мета світла – не допустити зниження інтелектуального потенціалу нації, суттєво його підвищити, що життєво необхідно на фоні світового процесу переходу до постіндустріального суспільства. Проте через тих, хто має ключове завдання збільшити при владі власний вплив та заробити кошти, а не побудувати систему, яка працюватиме десятиліттями, маємо негативний результат.

А ще відсутність елементарного людського діалогу, і, відповідно, взаємної поваги привело українське суспільство до розділення на два ворогуючі табори – законодавців освіти та вимушених виконавців їхніх розпоряджень. Корені цього – у закоренілість зла в особистому духовному житті кожного з нас, у тих, котрих обираємо до влади, що так складно й болюче відображається у житті українського суспільства. Ми вже згадували: варто перемогти власні внутрішні гріховні проблеми й невідповідності, що стосується не лише можновладців, а й усіх громадян, а згодом, будучи зціленими зсередини, лікувати всі негативні, недопрацьовані наслідки нашої діяльності. Або ж обирати до влади тих, хто справді прагне досконалості, справедливості на особистому та загальнодержавному рівнях. Якщо ж ні, то здобуття освіти і пошуки подальшої праці створюватимуть громадянам величезні проблеми, зокрема у сфері рівного доступу до освіти, розподілу соціальних благ, відсутності шансу на успішну кар'єру в Україні. А відтак – і далі сприятимуть масовому виїзду молодих та талановитих людей за кордон назавжди...

Запровадження Болонського процесу в освіті. Найвідоміше нововведення, про яке вже декілька років говорять усі, кому не лінь, – це Болонський процес в освіті. У суспільстві існують різні думки з цього приводу. В останніх номерах всеукраїнської газети «День» звучала цікава спільна думка провідних професорів-викладачів та студентів різних національних ВУЗів, яка полягала в тому, що критичний стан нашої системи освіти зумовлений не Болонським процесом як таким, а значно глибшими причинами, які й загострив сам Болонський процес. Його треба трактувати, передусім, не як суворі правила, яких незмінно слід дотримуватись, адже критика цього освітнього процесу в Європі триває і є дуже дієвою. Він – це філософія змін, і кожна країна може діяти так, як їй захочеться, лиш би це відповідало загальному добробуту громадян.

Ось приклад деяких негативів від безкритичного впровадження правил Болонського процесу в умовах українського менталітету та загальнодержавної ситуації. Наприклад, більшість викладачів через впровадження модульно-рейтингової системи оцінювання стали вважати, що вона вчить студента конкурувати з одногрупниками, що є позитивом у належному формуванні особистості. Студентська думка: «Вона виховує кар'єриста й індивідуаліста. Насправді рейтинг тільки псує стосунки в групі і людина не вміє працювати в колективі». Заплановане на недалеке майбутнє скорочення аудиторних годин і збільшення плану самостійної роботи учні розцінюють як спосіб «здихатись» від них. Практика показує, що студенти самостійно майже не вчаться: одні від лінивства, інші від того, що їх не навчили цьому. Зрештою, є багато речей-спокус, які викрадають нас від нашого часу та навчання: комп'ютер, Інтернет, відеоігри... Тоді все так і залишиться: «запалені» очі першокурсників в очікуванні цікавої наукової роботи, які згодом стануть збайдужілим поглядом старшокурсників, яких ВУЗ, крім диплому, так і не зміг нічим зацікавити. При скороченні годин страждатимуть і викладачі, адже це означає скорочення штатів. А так звана мобільність студентів, яка буцімто дозволяє продовжувати вчитись за тією ж програмою в будь-якій країні Європи, діє виключно для заможних студентів. Навіть переважна більшість європейських студентів не мають коштів на мобільність, що вже й казати про українських.

Тому, на нашу думку, долю студентів та викладачів мали б вирішувати самі студенти та викладачі, а не урядовці, котрі дуже часто бачать ситуацію з вікна міністерства, та й то через призму вигідного їм чергового указу. Як має пересічний студент вчитися керувати та нести відповідальність за свої власні рішення, коли він лише виконує далекі від життя і справедливості накази? Викладачі разом зі студентами через активну суспільну дискусію мали б шукати такі форми спільної праці, які були б цікавими та корисними обом сторонам і суспільству загалом. А тоді – пропонувати урядовцям свої готові рішення чи узгоджувати їх із загальнодержавними освітянськими програмами.

В основі будь-якої освіти – бажання вчитися, бути освіченим, здобувати знання і володіти

ним. Це – один із талантів, який є неоднаковим у всіх людей щодо масштабу мислення і знань, і який дав кожному Бог при народженні. Господь закликає кожну людину через Своє Божественне Писання, життя і діяльність Його Церкви бути освіченим щодо Нього: пізнавати Невидимого через молитву, участь у Святих Таїнствах, читання духовної літератури. Так розширювати свій кругозір про мету і значення усього у світі не лише крізь призму науково-матеріального, але й сягнути своїм розумом меж духовного світу й розумово розпізнавати безліч духовних процесів, крізь які Бог перебуває і діє у світі задля підтримки його життєдіяльності та нашого щасливого перебування на землі. Тоді відчуватимемо Бога в собі й навколишньому творінні, стаючи, згідно з висловлюваннями Святих Отців Церкви, богословами – носіями глибокої істини про Творця, нас та Його світ. А базою всього цього буде наша богословська та науково-спеціалізована інтелектуальна освіченість. Тому, перемігши у собі лінивість, відрегулювавши діяльність мислення та пам'яті, поспішімо, поки ще час, бути освіченими у всьому можливому! Лише тоді будемо спроможними на докорінні зміни у навколишньому світі нашого життя та діяльності.

диякон Дмитро СЕНЕЙКО. *Освіта в Україні.Критичний погляд*// СЛОВО № 3 (47) 2011, с.8-11